

5. ZŁOTE OBSZARY: RELACJE SZKOŁA-RODZINA

Knud Jensen, Frode Joseng and Maria José Lera (2007).

1. - *Znaczenie relacji szkoła-rodzina*
2. - *Poziomy zrozumienia i współpracy*
3. - *Zaangażowanie rodziców*
4. - *Narzędzia służące poprawie relacji szkoła-rodzina: zasady kluczowe*

1. - Znaczenie relacji szkoła-rodzina

Relacja szkoła-rodzina to jedna z najważniejszych kwestii w projekcie Golden 5. W całej Europie stopień wsparcia ze strony rodziców i ich oczekiwania znacznie się różnią. Również nastawienie - zarówno rodziców, jak i nauczycieli - będzie swoiste i unikalne w każdym kraju i każdej szkole. Główny cel tego projektu to stworzenie klimatu współpracy między rodzicami, dzieckiem i szkołą, aby poprawić wyniki w nauce uczniów, a także integrację społeczną w klasie poprzez wzajemny szacunek i zrozumienie.

Istnieją dwa fundamentalne powody dla nawiązywania relacji między szkołą a rodzicami: prawny i teoretyczny.

Pierwszy z nich wynika z prawodawstwa. W Deklaracji Praw Człowieka ONZ z 1984 r. jest mowa o tym, że rodzice są w pierwszym rzędzie odpowiedzialni za wykształcenie swoich dzieci (Artykuł 26, punkt 3). Norweskie Prawo Dziecka (par. 30) podkreśla ważną rolę rodziców w wychowaniu dzieci, utrzymywaniu ich i zapewnianiu wykształcenia, które odpowiada ich umiejętnościom. W prawie oświatowym (par. 1) zostało powiedziane, że rolą szkoły w procesie edukacji jest współpraca z rodzicami w wychowaniu i kształceniu dzieci. Wspomniano również, że to na rodzicach spoczywa główna odpowiedzialność za wychowanie dzieci i z tego powodu muszą mieć wpływ na ważne sprawy w szkole (97:30).

Ramy teoretyczne również podkreślają istotny udział rodziców w sukcesach szkolnych dziecka (Birkemo 2002; Bø 2002; PISA 2003; Siles 2003; Ung I Norge 1992). W raporcie OECD "Rodzice jako partnerzy w szkole" z 1997 analizowany jest związek między domem i szkołą. Raport pokazuje, że wkład rodziców ma duży wpływ na poprawę wyników w nauce ich dzieci. Wspomina również o znaczeniu zwiększenia dialogu i współpracy na wszystkich poziomach, a szczególnie budowania dobrych relacji w pierwszych latach szkoły. Z kolei inny projekt realizowany w Kanadzie (Coleman i Collinge, 1993) pokazuje, że pozytywne nastawienie rodziców wobec szkoły wywiera wpływ na zadowolenie ze szkoły i motywację do nauki ich dzieci. Szkoła ma obowiązek zachęcać matki i ojców do zaangażowania i współpracy, ponieważ jest to najważniejszy czynnik służący poprawianiu rezultatów osiągniętych przez uczniów.

Jest bardzo ważne, aby dzieci czuły, że wszyscy otaczający je dorośli mają ze sobą pozytywny kontakt. Dane pokazują, że dzieci, które mają pozytywne doświadczenia ze współpracą i dobre relacje z dorosłymi są mniej zagrożone problemami zarówno w nauce, jak i poza szkołą (Wentzel, 1998; Parra & Sanchez, 2002). Zdaniem Berga (Berg 2002), 23% szkolnych osiągnięć dziecka można powiązać ze wsparciem ze strony rodziny. Istnieje mocna korelacja między jakością relacji rodzina-szkoła, a osiągnięciami w nauce i stopniem adaptacji szkolnej dziecka (Stortingsmelding 14, 1997-98). Dwa główne czynniki, który wywierają wpływ na wyniki w nauce to poziom wykształcenia rodziców i jakość współpracy między szkołą i domem (Nordahl 2006).

Wychowanie i wykształcenie dziecka należy do obowiązków rodziców, natomiast rolą szkoły jest wspieranie ich wysiłków w tych dwóch obszarach. Dobre relacje szkoła-rodzina wywierają wpływ na motywację ucznia i zdolność stawiania sobie celów długoterminowych (NOU, 1995; Wentzel 1998). Świadomość wsparcia ze strony rodziców, społecznego i w dziedzinie nauki, wywiera wpływ na poczucie kompetencji u dziecka, ogólne zainteresowanie sprawami szkolnymi, osiągnięcia w nauce i chęć nawiązywania relacji (Wentzel, 1998).

Dzieci, które nie czują wsparcia ze strony rodziców w sprawach szkolnych, są trzy razy bardziej zagrożone dolegliwościami psychosomatycznymi związanymi ze stresem (ból głowy i brzucha, problemy mięśniowe i szkieletowe). Istnieje też silny związek pomiędzy wsparciem ze strony rodziców a zachowaniem dziecka w klasie, wynikami w nauce i pewnością siebie (Coleman i inni 1996).

2. - Poziomy zrozumienia i współpracy:

Thomas Nordahl (2006) wskazał trzy różne poziomy zrozumienia i trzy różne poziomy współpracy między rodziną a szkołą:

Poziomy współpracy:

Poziom 1: Współpraca reprezentacyjna – uczestnictwo w grupach rodziców.

Poziom 2: Współpraca bezpośrednia – spotkania, zrozumienie i porozumienie między dziećmi, nauczycielem i rodzicami.

Poziom 3: Współpraca niebezpośrednia - wszystko to, co rodzice robią codziennie w domu, aby pomagać dziecku w osiągnięciu dobrych wyników w nauce.

Poziomy zrozumienia:

Poziom 1: Wymiana informacji w obie strony.

Poziom 2: Dialog: komunikowanie się i omawianie ważnych spraw dziecka.

Poziom 3: Wkład i wpływ: ważne decyzje podejmowane są za obopólną zgodą.

Rodzice są na ogół usatysfakcjonowani poziomem wymiany informacji, 75 % uważa jednak, że nie prowadzą ze szkołą prawdziwego, równoprawnego dialogu. Na pięćdziesięciu rodziców czworo nie jest zadowolone z poziomu 3 i czuje, że ich wpływ na szkołę jest bardzo niski. Rodzice, których doświadczenia z relacjami szkoła-rodzina są dobre, zazwyczaj mają dzieci, które w szkole odnoszą sukcesy i nie sprawiają żadnych problemów. Im więcej sukcesów i im lepsza adaptacja szkolna, tym mocniej rodzice czują, że prowadzą z nauczycielami dialog i tym większy wydaje im się wpływ, jaki mają na szkołę.

Rodzice dzieci, którym w szkole nie idzie najlepiej częściej czują, że relacje szkoła-rodzina są oparte głównie na jednostronnym przepływie informacji. 2/3 rodziców dzieci, które nie radzą sobie z adaptacją szkolną, ma negatywną opinię o współpracy ze szkołą i uważa, że przypisuje im się winę za niepowodzenia dzieci (Nordahl 2006)

Epstein (2001) zaproponował sześciostopniowy model współpracy między szkołą i domem:

Krok 1: Pomaganie rodzicom w kwestiach związanych z wychowaniem.

Krok 2: Informacja: powiadamianie rodziców o sprawach szkolnych i postępach ich dzieci.

Krok 3: Dobrowolna pomoc: zapraszanie rodziców do szkoły, aby pomagali w zajęciach w klasie.

Krok 4: Nauka w domu: zaangażowanie rodziców w odrabianie lekcji.

Krok 5: Wpływ: rodzice muszą uczestniczyć podejmowaniu decyzji dotyczących ich dzieci na różnych poziomach życia szkolnego.

Krok 6: Związki ze społeczeństwem i otoczeniem szkoły: koordynacja lokalnych zasobów i usług dla potrzeb dzieci i ich rodzin.

3. - Znaczenie rodziców

Pomoc rodziców ma dla dzieci duże znaczenie. Żeby rodzice mogli to zrozumieć i poczuć, że są ważni, muszą być spełnione trzy główne warunki. Po pierwsze muszą dostrzec **sens** - poznać powody, dla których powinni pomagać, znaczenie tej pomocy i możliwe sposoby jej udzielania. Po drugie, muszą wiedzieć, że są w stanie wywierać **wpływ** - że wysiłek włożony w udzielanie dziecku pomocy zapewni mu sukcesy w szkole. Po trzecie, muszą odczuwać **wsparcie** - mieć świadomość, że szkoła i rodzina mają wspólne cele, i współpracują dla dobra dziecka.

Gdy rodzice czują, że odgrywają ważną rolę pomagając dziecku osiągać dobre wyniki w nauce, i angażują się w jego kształcenie, może to również ułatwić modyfikację ich własnych zachowań (Apter, 1982). Zmiany w relacjach między rodzicami a dzieckiem mogą mieć wpływ na inne elementy systemu. Zmiany w życiu dziecka mogą prowadzić do zmian w życiu rodziny. Bardziej otwarte nastawienie wobec szkoły może doprowadzić do częstszych kontaktów z lokalną społecznością. Matki wspierające swoje dzieci niekiedy zastanawiają się nad własną sytuacją edukacyjną i na nowo podejmują. Apter proponuje też tworzenie systemu grup rodzicielskich, w których rodzice mogą uczyć się od siebie nawzajem, poznawać innych rodziców i ich dzieci.

Jednakże raporty NOVA (2000-2002) pokazują, że ogólna sytuacja w relacjach rodzina-szkoła nie jest satysfakcjonująca. Większość szkół nie jest zainteresowana rodzicami, którzy mają zbyt wiele inicjatywy i zbyt często się angażują w sprawy szkoły. Rodzice na ogół nie mają pewności, czego szkoła tak naprawdę od nich oczekuje w sferze współpracy i relacji. Nie uważają się za równych partnerów we współpracy ze szkołą i czują, że to nauczyciele mają władzę. Szczególnie jaskrawo widać to w przypadku rodziców-imigrantów, którzy z zasady czują się niepewnie w kontaktach z nauczycielami, nie znają innych rodziców i nie mają z nimi styczności i rzadziej uczestniczą w spotkaniach w szkole (Vilchez 2004).

Nauczyciele mają władzę instytucjonalną i wielu rodziców doświadcza wobec nich poczucia niższości, obawia się szkolnych sankcji i uważa, że krytykowanie szkoły lub nauczyciela może zaszkodzić ich dziecku. Rodzice bardzo rzadko doświadczają społecznego wsparcia ze strony szkoły, nawet jeśli nauczyciele twierdzą, że je zapewniają. Jest, zatem, bardzo ważne, by nauczyciele stosowali praktyki służące "wzmacnianiu" rodziców (*empowerment*), co może zwiększyć ich pewność siebie.

Komunikacja oparta na wsparciu społecznym, pochwałach i zachętach ma tutaj pierwszorzędne znaczenie. Informacje zwrotne przekazywane rodzicom powinny być precyzyjne, co pozwala unikać wielu nieporozumień (Nordahl et.al, 2005).

W obszarze relacji rodzina-szkola najważniejszą osobą wydaje się matka (Nordahl 2006). 70 - 80 % wszystkich kontaktów między rodziną a szkołą podejmuje matka dziecka. Matki pomagają swoim dzieciom przy odrabianiu pracy domowej, biorą udział w szkolnych spotkaniach i zajęciach. Większa pomoc ze strony ojca mogłaby wywrzeć ogromny wpływ na szkolne osiągnięcia dziecka. Jednakże udział ojca i matki oddziałuje na wyniki dziecka w nieco inny sposób. (Winqvist, 1999). W niższych klasach zaangażowanie obojga rodziców ma sześć razy większe znaczenie dla poprawy wyników w nauce niż wpływ samej szkoły. Gdyby wszyscy rodzice w klasie jednakowo wspierali i zachęcali swoje dzieci, doprowadziłoby to do ograniczenia średnich różnic w wynikach o 30 % (Desforges, 05).

W raporcie FUG (2005) podano dziesięć przyczyn braku zaangażowania rodziców w relacje ze szkołą:

1. Niektórzy rodzice mają małe dzieci, którymi muszą się zajmować.
2. Niektórzy rodzice pracują nocami/wieczorami.
3. Niektórzy rodzice nie czują się dobrze w szkole z powodu własnych złych szkolnych doświadczeń.
4. Niektórzy rodzice nie biorą udziału w szkolnych spotkaniach, ponieważ nie uważają tego za ważne.
5. Niektórzy rodzice są zestresowani i mają rozliczne problemy.
6. Niektórzy rodzice odczuwają brak kontaktów społecznych i nie czują się pewnie chodząc samotnie na spotkania w szkole.
7. Niektórym rodzicom brakuje znajomości języka i boją się, że nic nie zrozumieją.
8. Rodzice z niskim poziomem wykształcenia uważają, że nauczyciele wiedzą najlepiej.
9. Niektórzy rodzice sądzą, że zostaną źle zrozumiani i nie będą w stanie się porozumieć.
10. Niektórzy rodzice uważają, że sprawy szkolne to nie ich sprawa - szkoły są dla nauczycieli.

Siles (2003) wskazał ponadto, że istnieje związek między dobrymi relacjami pomiędzy rodziną i szkołą promowanymi przez szkołę a nauczaniem na wysokim poziomie. Stwierdził też, że istnieje związek między niepowodzeniami natury szkolnej, kulturalnej i społecznej, a dystansem między szkołą a domem.

Jeśli nauczyciele interesują się życiem towarzyskim i prywatnym dzieci, ich uczniowie mają większą motywację. Istnieje większe prawdopodobieństwo, że informacje o uczniu zostaną wykorzystane jako podstawa w planowaniu nauczania. Znajomość życia osobistego uczniów i ich doświadczeń kulturowych stanowi podstawę dobrego i odpowiednio dobranego procesu kształcenia. (Ericsson i Larsen 2000)

Relacja rodzina-szkola to w pierwszym rzędzie kwestia nastawienia obydwu stron; jednak w inicjowaniu i budowaniu dobrych relacji kluczową rolę odgrywa nauczyciel (Chrispeels 1996).

Podstawą do budowania relacji są takie dyspozycje nauczyciela jak:

1. Zainteresowanie specyficzną sytuacją poszczególnych rodziców.
2. Gotowość zmierzenia się z własnymi stereotypami w stosunku do pewnych rodzin.
3. Umiejętność systematycznej pracy z konkretnym uczniem, okazywania mu specjalnego zainteresowania, motywowania go, spędzania z nim czasu i dostrzegania jego cech.

Cohen (1974) podkreśla odpowiedzialność nauczyciela za relacje szkoła-dom i proponuje następujące sposoby ich budowania:

1. Okazywanie gotowości do porozumiewania się z rodzicami na temat dziecka.
2. Komunikowanie swojego zaangażowania w pomaganie dziecku w nauce.
3. Komunikowanie swego pragnienia, by działać wspólnie z rodzicami.
4. Wysłuchiwanie trosk rodziców i poznawanie celów, która stawiają przed swoim dzieckiem.
5. Komunikowanie zainteresowania współpracą z domem w procesie nauczania.
6. Wyjaśnianie dziecku i rodzicom celów i programów klasowych.
7. Informowanie o postępach dziecka.
8. Proponowanie metod do wykorzystania w domu w celu pomocy dziecku w nauce.
9. Wykorzystywanie informacji i pomysłów uzyskanych od rodziców.

Nauczyciel jest profesjonalistą i na nim przede wszystkim spoczywa odpowiedzialność za budowanie dobrych relacji (Nordahl et al 2005). Nauczyciel musi mieć pozytywne nastawienie do rodziców jako takich i wiedzieć, jak ważna jest dla dzieci ich pomoc. Istotne jest też, żeby koncentrować się raczej na przyszłości niż na przeszłości, a także brać pod uwagę uczucia, które żywią rodzice w stosunku do swoich dzieci. Inny aspekt to znaczenie "wzmacniania" rodziców i podkreślenia ważności ich roli.

Ericsson (2000) używa określenia "strefa randa" (*rand zone*) w stosunku do relacji rodzina-szkoła. "Strefa randa" to obszar, na którym powiązania nie są jasne. Przykładem takiej strefy może być pytanie, czy nauczyciel może ingerować w to, jak rodzice wychowują swoje dzieci, w ich domowe zwyczaje itd. Inne "strefy randa" obejmują wątpliwości, czy rodzice powinni płacić za wyposażenie szkoły lub szkolne zajęcia, albo czy mogą mieć wpływ na takie kwestie jak dyscyplina, kary czy ogólnie kształcenie.

Dobre relacje między nauczycielem a rodzicami przynoszą korzyści obu stronom. Nauczycielowi pomagają zrozumieć specyficzną sytuację dziecka i jego życie codzienne (Thomson et al 2004). Poprzez dobre relacje może dowiedzieć się, jakie oczekiwania wobec dziecka są realistyczne. Także oczekiwania ze strony rodziców mogą się stać bardziej realistyczne i zindywidualizowane.

Na rodzicach również spoczywa odpowiedzialność utrzymywania relacji między domem a szkołą (Chripspeels 1996; Vilchez 2004). Muszą oni pracować nad swoim nastawieniem w stosunku do szkoły i uczuciami, których źródłem są ich własne wyniki w nauce i doświadczenia wyniesione ze szkoły. Powinni bardziej angażować się w funkcjonowanie szkoły i organizowane w niej zajęcia, a także wraz z nauczycielami budować wspólne oczekiwania wobec dziecka. Musimy zrozumieć, że szkoła i dom mają wspólny cel - doprowadzenie do tego, aby uczniowie odnosili sukcesy.

4.- Narzędzia do poprawy relacji szkoła-rodzina: złote zasady kluczowe

Projekt Golden 5 wybrał relacje rodzina-szkoła jako jedną z pięciu ważnych kwestii związanych ze szkolnymi sukcesami uczniów. Z ram teoretycznych wynika, że dobre relacje między rodzicami i nauczycielami wywierają wpływ na rozwój dziecka i jego postępy. Pokazują one też, że najlepsze rezultaty można uzyskać wówczas, gdy szkołę wspierają oboje rodzice. Nawiązanie dobrych relacji pomiędzy szkołą a domem to kwestia nastawienia i systematycznego podejścia. Główna odpowiedzialność za budowanie dobrych relacji zawsze spoczywa na profesjonalistach - a więc na szkole i nauczycielach. Jednakże rodzice również muszą pracować nad swoim nastawieniem w stosunku do szkoły i edukacji, własnymi uczuciami i emocjami. Podejście systemowe, oparte na "globalnych strategiach dla całej szkoły", których celem jest rozwinięcie dobrych praktyk i procedur w zakresie relacji rodzina-szkoła wydaje się bardziej efektywne niż strategie indywidualne.

Rodzice, którzy sami mieli negatywne doświadczenia w szkole, lub których dzieci nie radzą sobie z nauką, często czują, że kontakt ze szkołą budzi u nich poczucie winy. Nierzadko mają wrażenie, że nauczyciele winią ich samych lub ich dziecko za brak sukcesów. Często też czują, że ich władza i wpływ są niewielkie. Nauczyciel musi, zatem, posiadać strategie służące budowaniu relacji "wzmacniających" rodziców, mieć pozytywne nastawienie i oczekiwania wobec nich wszystkich, i postrzegać ich jako oparcie dla dzieci. Najważniejsze jest przekonanie uczniów, że dorosłe znaczące osoby z ich otoczenia współdziałają w pozytywnej atmosferze. Zmniejsza to niebezpieczeństwo wystąpienia problemów w szkole i poza nią.

Nauczyciele powinni również pamiętać, że rodzice pochodzący z innych kultur wymagają dodatkowej uwagi; bardzo ważne jest, aby budować pozytywne relacje z nimi i oczekiwania wobec nich, a także ułatwiać im integrację z grupą pozostałych rodziców.

W relacji rodzina-szkoła wzajemne oczekiwania bywają często niejasne. Należy więc budować systemy i strategie, dzięki którym obszary odpowiedzialności i obowiązki obu stron - nauczycieli i rodziców - staną się jasne i zrozumiałe.

W świetle teorii i badań wspomnianych powyżej, wysokiej jakości relacje rodzina-szkoła wywierają zbawienny wpływ na uczniów, a w tym:

- Wyniki w nauce
- Poczucie własnej wartości
- Zdrowie psychiczne
- Motywację do nauki
- Adaptację szkolną
- Ustalanie celów długoterminowych i planowanie przyszłości.
- Zadowolenie ze szkoły

ZASADY KLUCZOWE, (keysteps):

- *Regularnie kontaktuj się telefonicznie z rodzicami, przekazując im pozytywne informacje (można również prowadzić zeszyt do kontaktów dla pięciorga wybranych dzieci).*
- *Postaraj się, by rodzice "złotych" uczniów przychodzili na zebrania (poinformuj ich telefonicznie, przekaż wiadomość dzieciom, itd.).*

- *Okazuj zainteresowanie życiem rodzinnym i towarzyskim dziecka, pytaj o nie.*
- *Zaproponuj "domowy program zajęć" (zob. załącznik) rodzicom wszystkich dzieci, lub tylko wybranych "złotych" uczniów..*
- *Zorganizuj w klasie grupy rodzinne (grupy rodziców, którzy będą co miesiąc zabierać dzieci na różne zajęcia pozaszkolne).*
- *Spisz kontrakt pomiędzy uczniem – nauczycielem - rodzicami, skupiając się na odpowiedzialności i poprawie wyników nauki.*
- *Zorganizuj "bank rodziców", w którym mogą oni deklarować jakiś obszar współpracy (pomoc w nauce, podwożenie do szkoły, zaproszenie uczniów do gospodarstwa wiejskiego, opowiadanie o swoim hobby czy podróżach, pomoc w zajęciach szkolnych itd.)*

Źródła:

- Coleman, Peter and Collinge J (1993) : Seeking the levers of change: Participant attitudes and school improvement. In: School effectiveness and school improvement 4 : 1
- Coleman, Peter and Collinge J (1996) : Learning together : The student/parent/teacher triad. In : School effectiveness and school improvement , Volum 7 , page 297-323.
- Crispeels , J (1996) : Effective Schools and Home –School-Community partnership Roles : A framework for parent involvement. School Effectiveness and School Improvement, Vol 7 pp. 297-323.
- Cohen, S (1974), Family reactions to the handicapped child. New York : Hunter College of the City, University of New York.
- Epstein, Joyce L (2001) : School, family and Community Partnerships: Preparing Educators and Improving Schools, Westview Press.
- Ericson , Kjersti and Larsen, Guri : (2000) Skolebarn og skoleforeldre, Pax forlag.
- OECD (1997): "Parents as partners in school"
- Parra, Oliva and Sánchez, I (2002).: Parents and peers influences on emotional adjustment during adolescence. Presented in VIII Biennial Congress of the European Association for Research on Adolescence. Oxford, 2002.
- Thomson G, Warron S, Carter L (2004) : It`s not my fault. Predicting High School Teachers who blame blame parents and students for low achievement. In: The High School Journal: 87 3 , pp 5-14.
- Wentzel, K (1998) : Social Relationships and motivation in middle school. The role of parents, teachers and peers, *Journal of educational Psychology*, 90, 2, pp 202-209
- Winqvist, C, (1999). Participación de los padres en las escuelas. ERIC DIGEST.

Załącznik:

Domowy program dla rodziców:

1. Mów dobrze o szkole, nauczycielach i ogólnie o edukacji.
2. Rozmawiaj o sprawach, które aktualnie zaprzętają uwagę młodzieży lub całego społeczeństwa.
3. Bierz udział we wszystkich spotkaniach, wspólnych zajęciach w szkole i dobrze o nich mów.
4. Zgłoś się do "banku rodziców".
5. Postaraj się, aby rodzina stanowiła dla dzieci odpowiedni wzorzec zachowań.
6. Okazuj zainteresowanie wynikami w nauce swoich dzieci, pomagaj im w odrabianiu pracy domowej, buduj atmosferę służącą zdobywaniu wiedzy, zapewnij w domu odpowiednie miejsce do nauki, pomagaj w projektach szkolnych itd.
7. Postaraj się, aby twoje dzieci miały książki do czytania i możliwość korzystania z Internetu jako pomocy w nauce.
8. Postaraj się, by dzieci dobrze się odżywiały i były wyspane.